PROBLEMA EXISTENŢEI ASPECTULUI VERBAL ÎN LIMBA ROMÎNĂ

DE

A. ZACORDONEŢ

Fără a considera prezenţa aspectului verbal în limba romînă ca un fapt incontestabil, ca un fenomen vizibil şi bine conturat sub raportul gramatical, lucrarea de faţă constituie numai o încercare de a sonda terenul limbii romîne, pentru a găsi, dacă nu forme de aspect veritabile în sensul aspectului verbal slav, cel puţin elemente sporadice şi întîmplătoare, care să semene, într-un fel sau altul, cu ceea ce se înţelege prin această categorie gramaticală. Dacă totuşi investigaţiile mele nu vor reuşi să descopere sau să identifice în limba noastră asemenea rudimente de aspect, contribuţia lucrării ar consta în faptul de a fi relevat procedeele gramaticale sau de alt ordin la care recurge limba romînă pentru a compensa inexistenţa totală sau parţială a aspectului verbal.

Inexistenţa formală a unei categorii gramaticale într-o limbă face ca înţelegerea acestei categorii, care există în alte limbi să fie foarte dificilă. Este cazul aspectului verbal, care a dispărut sau n-a existat niciodată în limba romînă. Sau dacă există sporadic, el nu are o rubrică a lui proprie în conştiinţa vorbitorilor romîni, aşa cum are de pildă categoria numărului, a cazului, a genului, a timpului etc.

În definiţiile care se dau de obicei aspectelor verbale ruseşti nu se pomeneşte un lucru care mi se pare esenţial pentru aspect Este vorba de acea particularitate a verbului rusesc, care s-ar putea numi sincronizarea ideii de timp şi a ideii de calitate şi care în ordinea gramaticală se realizează prin prezenţa în corpul aceleiaşi forme verbale a două elemente morfologice, unul din ele (un sufix, o desinenţă) marcînd timpul acţiunii, celălalt (un sufix, un prefix sau o desinenţă nulă) marcînd calitatea sau caracterul acţiunii. Pe plan psihologic, aspectul verbal ar fi aşadar o manieră particulară de a observa şi de a aprecia acţiunile verbale constînd în înclinaţia consecventă a subiectului vorbitor de a indica concomitent, printr-un singur cuvînt, atît data acţiunii cît şi imaginea ei. Cu alte cuvinte, în clipa în care vorbitorul indică momentul producerii acţiunii, peste această indicaţie abstractă se suprapune (şi o trece pe planul al doilea) calificarea acţiunii dintr-un anumit punct de vedere, calificare impusă de caracterul însuşi al ac-

țiunii, adică de diversele aspecte posibile ale ei (durata, viteza, frecvența, rezultatul etc.).

O consecință morfologică importantă a acestei particularități este scindarea verbului rusesc în două infinitive. Aproape fiecărui verb romînesc îi corespund în limba rusă două verbe cu aceeași temă (de ex. a întîlni = встретить—встречать ; a traduce = перевести—переводить ; a povesti = рассказать — рассказывать). Ceea ce mai rezultă de aici este faptul că aceeași formă verbală rusească are o valoare sau alta după cum a fost derivată de la un infinitiv sau de la celălalt, de ex. forma de prezent встречаю (de la встречать) = întîlnesc ; встречу (de la встретить) = voi întîlni.

Nimic similar nu găsim în limba romînă și nici în celelalte limbi romanice. Din această cauză existența aspectului verbal în aceste limbi este în general contestată. Această părere este împărtășită de majoritatea lingviștilor romîni.

Teza care contestă existența aspectului verbal în limba romînă (și în alte limbi cu un sistem identic) este valabilă numai pentru aspectul perfectiv, care lipsește formal în limbile romanice. În ceea ce privește aspectul imperfectiv, existența lui nu poate fi tăgăduită, căci unicul infinitiv al limbii noastre exprimă în primul rînd aspectul imperfectiv. După cum se știe, funcția cea mai de seamă a aspectului perfectiv este aceea de a indica limitele acțiunii sau rezultatul ei. Acest aspect exclude prin definiție ideea de durată sau de repetiție, marcînd acțiuni efectuate o singură dată. Aspectul imperfectiv, dimpotrivă, indică o acțiune în curs de desfășurare, constatînd procesul însuși al acțiunii, fără să conțină nici o precizare cu privire la limitele sau rezultatul ei.

Evocarea unei acțiuni care este în curs de desfășurare, nestingherită de nici o limită, în principiu putînd dura la infinit, este conținutul cel mai obișnuit al aspectului imperfectiv, este semnificația lui cea mai firească, „norma lui gramaticală". Aspectul imperfectiv indică deci o acțiune sau stare necalificată. Este un aspect „neutru", cum îl definește Vinogradov (Русский язык. M. 1947, p. 498), constituind baza sau punctul de plecare al tuturor relațiilor de aspect.

Dacă acceptăm acest punct de vedere (împărtășit de lingviști ca Șahmatov și Vinogradov) și încercăm să identificăm aspectul verbal al verbului romînesc, constatăm că infinitivul romînesc aparține totdeauna sau aproape totdeauna aspectului imperfectiv, fiindcă verbul nostru exprimă de obicei o acțiune care se află în curs de desfășurare, care durează, fără să conțină nici o altă indicație, adică o acțiune „necalificată", după terminologia lui Șahmatov. Cărui aspect aparține de pildă un verb romînesc ca *a scrie?* Fără îndoială aspectului imperfectiv, căci *a scrie* înseamnă a scrie continuu, și azi, și mîine, oricînd, adică tot ceea ce exprimă în esență verbul rusesc писать. La fel se poate spune despre orice alt verb romînesc : *a arde, a strica, a bea, a citi, a merge, a ședea, a cînta* și altele. Poate nu este întîmplător faptul că în dicționarele romîno-ruse verbele romînești sînt traduse totdeauna cu dubletul rusesc de aspect imperfectiv și niciodată cu dubletul perfectiv Astfel în dicționarul romîn-rus al lui B. A. Andrianov și D. E. Mihalci (Румынско-русский словарь, Москва, 1953) niște verbe

romînești ca : *a citi, a învăța, a încălzi, a traversa, a cădea, a spăla* se traduc prin verbele rusești : читать, учить, греть, переходить, падать, мыть și nu prin прочитать, выучить, согреть, перейти, упасть вымыть dubletele lor de aspect perfectiv. La fel stau lucrurile în orice altă limbă. Astfel verbele din limba germană, cu mici excepții, se traduc în limba rusă de asemenea cu aspectul imperfectiv. În dicționarul german-rus al prof. I. V Rahmanov (Немецко-русский словарь. М. 1956) verbul *schlagen* e tradus cu ударять și nu cu ударить; *freilassen* e tradus prin выпускать și nu prin выпустить; pentru *umwerfen* e indicat опрокидывать și nu опрокинуть. Pentru limba franceză aceeași situație. În dicționarul francez-rus alcătuit de K. A. Ganșina (Французско-русский словарь, М. 1946) *recevoir* a fost tradus prin получать și nu prin получить; *detruire* e redat prin разрушать și nu prin разрушить; *rebuter* este echivalat prin отталкивать și nu prin оттолкнуть; în sfîrșit, în dreptul lui *fermer* este dat imperfectivul закрывать și nu dubletul de aspect opus al acestuia закрыть.

Ceea ce lipsește, prin urmare, în limba romînă este aspectul perfectiv, adică acel aspect care conține precizări de tot felul privitoare la acțiunea verbului. Nuanțele acestui aspect (ca și de altfel ale aspectului imperfectiv) limba romînă le redă prin unicul ei infinitiv și prin numeroasele ei timpuri.

Aptitudinea verbului romînesc de a marca cu ajutorul timpurilor sale sau prin alte mijloace aspectul verbal, a fost semnalată în unele gramatici romînești. Dacă însă autorii acestor gramatici n-au stăruit mai mult asupra acestui fenomen, adică n-au încercat o descriere a lui mai amănunțită, rezerva lor se explică prin faptul că ei nu-l analizează de pe poziția unei limbi care are aspect verbal, cum ar fi, de exemplu, limba rusă. Privind însă fenomenul în discuție prin prisma limbii ruse, constatam ușor că orice formă a verbului romînesc conține implicit cutare sau cutare aspect sau nuanța de aspect, după cum orice formă verbală rusească marchează, prin intermediul aspectului, cutare timp sau mai exact cutare nuanță de timp.

Totuși, ca să nu fiu înțeles greșit, trebuie să precizez că nu este vorba aici de un paralelism desăvîrșit cu simpla inversare a celor două categorii gramaticale : timpul și aspectul. Spre deosebire de verbul romînesc, care nu are deloc forme de aspect, ci numai forme de timp, verbul rusesc, alături de forme de aspect, care constituie un mecanism morfologic foarte complicat și subtil, mai are și forme de timp. În orice caz el are cele trei timpuri principale și aș spune absolut necesare în orice limbă : prezentul, trecutul și viitorul. Ceea ce îi lipsește verbului rusesc sînt *nuanțele* de timp. Pe acestea el le indică, cum am mai spus, cu ajutorul aspectului și foarte des cu ajutorul contextului. Lucrurile se petrec cam în felul următor. În limba rusă există, de pildă, un singur timp trecut, perfectul în —л. Acest trecut unic cumulează toate nuanțele de trecut existente în limba romînă și în alte limbi : a) *imperfectul : el citea mult* =он много читал; b) *perfectul compus : el a citit proza lui Eminescu* = он читал прозу Еминеску ; c) *perfectul simplu : Ai venit iar la belete, ai? urlă bătrîna* (Caragiale) = За билетами за своими пришел, а ? зарычала старуха ; d) *mai-mult-ca-perfectul : Au*

sosit . . . Nenorocire ! . . . Inspectorul trecuse pe la secție adineaori ; cercetase la secret, notase ceva, foarte supărat, în portofel, și liberase pe cele trei femei . . . (Caragiale, *Două loturi*). Iată traducerea rusească : Приехали в участок... Какое несчастье! инспектор уже побывал в участке, обследовал секретную, что-то записал и освободил женщин...

Un alt exemplu din același autor și din aceeași operă : *De cu seară venise un prieten de la minister și lăsase o scrisoare* = Еще с вечера заходил сослуживец из министерства и оставил письмо.

Pentru a reda nuanța specifică și foarte expresivă a mai-mult-ca-perfectului romînesc limba rusă recurge, cum se poate vedea din exemplele de mai sus, la adverbe de timp (уже, еще).

Ceea ce caracterizează verbul romînesc este lipsa totală a formelor de aspect, adică absența unor elemente morfologice (sufixe, prefixe) afectate categoriei aspectului. Nu există în limba romînă forme speciale pentru cele două aspecte principale, cum există în limba rusă forme speciale pentru cele trei timpuri principale. Prin urmare, timpurile romînești singure, fără alte elemente gramaticale decît desinențele respective ale categoriei timpului, sînt menite să marcheze toate nuanțele de aspect existente în limba rusă.

Cum se achită de această sarcină verbul romînesc?

În rîndurile care urmează, voi încerca să examinez sumar sub acest raport (adică sub raportul aspectului verbal) cîteva dintre timpurile romînești, pentru a scoate în evidență în ce măsură ele sînt capabile să exprime singure sau cu ajutorul contextului diversele nuanțe ale aspectului verbal pe care le întîlnim în limba rusă.

Nuanța cea mai obișnuită a aspectului imperfectiv indică o acțiune necalificată, o acțiune asupra căreia nu se face nici un comentar, ni se comunică numai desfășurarea ei.

Această funcție generală a aspectului imperfectiv poate fi exprimată, în proporții diferite, de orice timp romînesc. Se pare însă că cele mai indicate sînt toate formele de prezent, viitorul I și imperfectul.

Exemple pentru prezent :

Zibal șade de mult pe pragul care dă în gang și ascultă (Caragiale, *O făclie de paști*).

Cezar Priboeanu stă la masă. . . și scrie. . . articole de fond (Vlahuță).

Pentru viitor : *Mîine voi lucra acasă* = Завтра я буду работать дома.

Pentru imperfect : *El ocupa o funcție destul de înaltă, trecea drept om cu experiență și îndemînatic în afaceri* = Он занимал довольно важное место, слыл человеком знающим и дельным (Тургенев).

În toate aceste exemple avem o simplă anunțare a desfășurării acțiunii, fie că ea coincide cu momentul vorbirii, e transpusă în viitor sau e raportată la trecut. Orice alte indicații lipsesc.

Aceeași nuanță de imperfectiv necalificat sau neutralizat apare uneori și la perfectul compus sau la perfectul simplu, care aparțin oarecum prin definiție aspectului perfectiv, cum se vede de altfel și din numele lor.

Iată cîteva exemple în acest sens :

Am învățat cu el în școala primară (Vlahuță)

Ei au mers prin pădure.

Am călătorit cu vaporul.

El a lucrat la redacție.

Verbele din aceste exemple nu se pot traduce altfel în limba rusă decît prin aspectul imperfectiv:

am învățat = я учился

ei au mers = они шли

am călătorit = я путешествовал

el a lucrat = он работал

De aici nu rezultă însă că ar putea sa existe în mod normal o sinonimie gramaticală între imperfect și perfectul compus (sau simplu). Imperfectul nu apare aproape niciodată necalificat în accepția cea mai adevărată a cuvîntului, adică despuiat complet de ideea de aspect, ca perfectul compus. Dacă toate celelalte nuanțe ale aspectului imperfectiv pot lipsi din conținutul imperfectului, indicația, fie chiar cea mai discretă, asupra neterminării acțiunii nu e absentă niciodată. Dau exemple în acest sens: *Pe cărarea sub coastă Loveț pădurarul urca încet cu torba goală și cu pușca în spinare. Un cuc nerod cînta aproape, între frasinii de pe culme; altul îi răspundea din vale* (Topîrceanu). Verbele din acest citat spicuit din Topîrceanu notează acțiuni neterminate (eventual iterative).

Afară de funcțiile relevate mai sus, aspectul imperfectiv mai poate indica repetiția și în acest caz el se numește aspect iterativ. Timpul romînesc care poate să marcheze în gradul cel mai înalt acest caz particular al aspectului imperfectiv, este de asemenea imperfectul, deși sînt apte, într-o măsură mai mică evident, să exprime acest aspect și alte timpuri romînești (prezentul, viitorul etc.).

Iată un exemplu din Vlahuță: *Tata îmi cumpărase un căluț de la circ. Mă duceam la școală călare, îmbrăcat ca o păpușă... În urma mea, soldatul îmi purta ghiozdanul cu cărți. . De la școală mă întorceam iar călare. Băieții mergeau grămadă împrejurul meu. Vorbeau încet, mi-admirau calul, șeaua, hainele, părul...* (Vlahuță)

Un exemplu pentru prezentul iterativ: *Dimineața, el se scoală la ora șase, se spală, se îmbracă, mănîncă și pleacă grăbit la serviciu.*

În seria timpurilor romînești imperfectul aparține prin excelență aspectului imperfectiv și în această calitate marchează o acțiune continuă, care se desfășoară în trecut și se asociază de obicei cu o altă acțiune trecută (anterioară, posterioară sau concomitentă). Foarte des se asociază cu perfectul compus, perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul:

In timp ce Ermolai cocea niște cartofi în spuză, am putut să ațipesc = Пока Ермолай жарил в золе картофель, я успел задремать (Тургенев).

Tot așa de frecventă este asocierea imperfectului cu mai-mult-ca-perfectul: *Copilul se deșteptase. Privea serios în gol, avea ochii albaștri și gropițe-n obraz.* (Vlahuță). *Pe la șapte jumătate d. Popescu era acasă. Consoarta sa nu dormise toată noaptea de grijă* (Caragiale). *Vînătorul o privea cu uimire. Pînă atunci, pușca lui nu dăduse greș.* (Topîrceanu).

Este posibilă, de asemenea, deși mai rară, asocierea imperfectului cu perfectul simplu ca în acest exemplu spicuit tot din Vlahuță: *Dar, într-o dimineață, tocmai cînd se gătea să iasă, o birjă se opri la poartă.*

Dacă traducem aceste exemple în limba rusă, obținem cam aceeași asociere de aspecte și de timpuri. Pentru ilustrare traducem primul exemplu:

Мальчик проснулся. Он смотрел серьёзно в пространство; глаза были у него голубые, на щеках были ямочки.

Ca timp absolut, adică neasociat cu alte timpuri, imperfectul romînesc se utilizează cel mai des pentru evocarea evenimentelor sau în descrieri: *Ningea într-una, s-acopereau cărările, zăpada creștea mereu, copacii, casele, toate se înnecau într-o imensitate albă, neclintită, tristă.* (Vlahuță).

În toate exemplele anterioare, imperfectul exprima aspectul durativ, nuanța cea mai frecventă a aspectului imperfectiv.

Imperfectul romînesc poate exprima însă și aspectul perfectiv, stînd în acest caz în locul perfectului compus, ca în următorul exemplu spicuit din Tudor Vianu: *Dar în anul 1936, în anul morții scriitorului, apărea a 62-a ediție, iar tirajul atingea două milioane de exemplare.*

În loc de *apărea* și *atingea* ar putea sta și perfectul compus *(a apărut... a atins).*

Celelalte timpuri trecute (perfectul compus, perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul) pot exprima în egală măsură toate nuanțele cunoscute ale aspectului perfectiv (acțiuni terminate, rezultatul acțiunii, momentul inițial sau cel final al acțiunii, acțiuni momentane etc.). Afară de unele deosebiri de ordin semantic, între aceste timpuri mai există și o deosebire de ordin cronologic, în sensul că mai-mult-ca-perfectul marchează totdeauna o acțiune anterioară în raport cu acțiunile trecute exprimate fie prin perfectul compus, fie prin perfectul simplu: *După ce rătăcise atîta vreme prin mahalale, ajunse în sfîrșit în maidanul din strada Emancipării* (Caragiale). *Radu amețise de bucurie. Citi fiecare vorbă de mai multe ori, se așeză la masă, ochii lui căzură distruși pe o scrisoare deschisă, la care nu răspunsese* (Vlahuță).

Perfectul compus și mai-mult-ca-perfectul exprimă de obicei o acțiune terminată în trecut sau rezultatul acțiunii, adică nuanța cea mai obișnuită a aspectului perfectiv.

Pentru aspectul semelfactiv sau momentan este preferat în limba noastră perfectul simplu, care prin valoarea lui semantică și prin rezonanța lui fonetică este foarte potrivit a reda acest caz particular al aspectului perfectiv: *Și tresări cătînd serios la mine. Ochii i se făcură mai mari și fața mai albă* (Vlahuță). Versiunea rusească ar utiliza aici tot un verb de aspect semelfactiv: Он вздрогнул и посмотрев на меня, открыл широко глаза; лицо его побледнело. *Deodată izbucni o detunătură în tăcerea nopții* (A. Vlahuță) = Вдруг раздался выстрел в ночной тишине.

Caracterul brusc sau momentan al acțiunii este subliniat mai puternic atunci cînd perfectul simplu este ajutat de însuși conținutul lexical al verbului. Mă refer la verbe ca *a izbucni, a țîșni, a tresări,* a *se repezi* și altele, a căror acțiune se pretează a fi redusă la limitele unei clipe.

Dar marcarea aspectului momentan sau semelfactiv nu este în limba romînă un privilegiu exclusiv al perfectului simplu. Orice timp romînesc este capabil mai mult sau mai puțin să exprime o acțiune bruscă. Celelalte timpuri însă sînt ajutate de obicei în această direcție de diverse elemente lexicale accesorii.

Astfel, Creangă se servește curent pentru sugerarea acestei nuanțe de aspect de diverse perifraze la baza cărora stă perfectul simplu: *Flăcăii ceilalți pe dată s-au făcut nevăzuți...*

Un procedeu identic ni-l oferă acest exemplu din Caragiale, în care ca element principal al perifrazei apare prezentul: *S-apleacă — o ridică — o privește lung — dă un țipăt.*

Printre numeroasele procedee la care apelează limba romînă pentru a marca acțiuni momentane, semnalăm un procedeu care apare des la Creangă și care ne amintește foarte mult de un procedeu asemănător rusesc.

În limba rusă acțiunile fizice foarte repezi sau ultramomentane, cum le numesc unii lingviști sovietici, sînt exprimate uneori cu verbe interjective (sau interjecții verbale) de tipul lui хвать, прыг, щелк, стук, бух, шмыг și altele.

Iată un exemplu din Pușkin: легче тени || Татьяна прыг в другие сени (Евг. Онегин) (Ca umbra de ușoară, Tatiana sări în tindă).

Aceste interjecții se numesc verbale, fiindcă reprezintă radicale pure ale verbelor momentane în —нуть: бац—бацнуть, прыг — прыгнуть, цап — цапнуть, хлоп — хлопнуть etc.

Ceva asemănător întîlnim și în limba noastră. Creangă are o preferință specială pentru asemenea verbe (interjective).

Iată două exemple din acest autor: *Iar el zvîrr' cu o scurtătură în urma noastră. Eu atunci hat! de sumanul moșneagului, să-mi plătească pasărea* (Creangă).

Iată și un exemplu din Caragiale: *Și pînă să n-apuce d. Popescu să salute, măcar, se pomenește fleașc! drept în ochi o strachină cu prune sleite.*

Este o asemănare vizibilă între aceste expresii și verbele interjective rusești.

Cînd cineva cunoaște două limbi nu numai practic, ci și teoretic, indiferent dacă aceste două limbi sînt sau nu înrudite între ele, fără să vrea este ispitit la tot pasul să facă comparații și confruntări privitoare la diversele aspecte gramaticale sau lexicale ale limbilor care îi sînt familiare, în domeniul cărora se mișcă cu oarecare ușurință. Aceste comparații prezintă avantajul că fenomenele fiecărei limbi pot fi examinate din punctul de vedere al celeilalte limbi (eventual al celorlalte limbi, dacă intervin mai multe limbi) și în felul acesta pot fi relevate prin contrast sau prin asemănare unele fapte lingvistice, care n-ar putea fi semnalate deloc sau ar putea fi semnalate mai greu în alte condiții.

Prin această metodă, aplicată cu probitatea științifică necesară, adică dacă se evită afirmații și concluzii pripite, nesprijinite pe realitatea lingvistică, pot beneficia în aceeași măsură ambele limbi, mai exact studiul ambelor limbi.

De aceea, studierea aspectului verbal romînesc poate da rezultate valabile numai atunci cînd se face cu controlul unei limbi care are aspectul verbal ca o categorie gramaticală (cum sînt, de exemplu, limbile slave). Fără acest control, adică fără o confruntare bazată pe cunoașterea temeinică a unei limbi slave, cercetările în această direcție prezintă unele riscuri. Neavînd sentimentul aspectului ca o noțiune gramaticală vie, cercetătorul cel mai serios este expus să facă observații greșite, să interpreteze eronat unele verbe romînești sub raportul aspectului. Iată un exemplu în acest sens.

În numerele 3 și 4 ale revistei «Limba romînă» pe anul 1956 a apărut un studiu intitulat *Predicatul verbal*, semnat de Gh. Nedioglu. În acest stu-

diu, foarte interesant de altfel, verbele din predicatul verbal sînt analizate din trei puncte de vedere: din punctul de vedere al ideii verbale, al modalității, al valorii temporale și al aspectului verbal. Dacă în ceea ce privește conținutul verbal, modalitatea și timpul găsim observații subtile și juste, observațiile privitoare la aspectul verbal nu sînt totdeauna juste. Autorul studiului consideră, de exemplu, că verbul *a veni* este un verb perfectiv prin excelență, motivîndu-și părerea astfel: „*A veni* este însă perfectiv, deoarece arată acțiunea ajunsă la capăt". Observație inexactă. Fiecare verb are în mod logic ambele aspecte (perfectiv și imperfectiv), chiar dacă nu are două infinitive cu aceeași temă ca verbele rusești. O dovadă în acest sens este faptul că în limba rusă există o serie de verbe cu un singur infinitiv, care poate exprima după caz ambele aspecte (de ex. велеть, жениться, казнить, обещать, миновать, атаковать etc.). O altă dovadă rezultă din faptul că verbul *a veni* poate traduce alternativ amîndouă infinitivele verbului rusesc respectiv: *a veni* înseamnă și прийти (perfectiv) și приходить (imperfectiv).

Acest adevăr se poate demonstra însă și prin exemple concrete: *In timp ce venea la mine, i s-a întîmplat un accident* (prin urmare nu mai poate fi vorba de o acțiune ajunsă la capăt).

Este adevărat că unele verbe prin conținutul lor lexical au mai multă aderență cu aspectul perfectiv, după cum alte verbe prin ele însele au mai multă aderență cu aspectul imperfectiv. Aceasta nu implică însă apartenența lor exclusivă unuia sau altuia din cele două aspecte.

Singurul lingvist romîn, care a abordat problema existenței aspectului verbal în limba romînă în cadrul unui articol mai amplu este Gh. Ivănescu (Mélanges linguistiques, *Les temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indo-européennes, Bucarest 1957*). În acest articol, care impresionează prin bogăția informației, găsim o interpretare nouă și interesantă a categoriei aspectului. Totuși, pe lîngă atîtea observații juste și subtile, semnalăm și cîteva observații (în special asupra aspectului verbal romînesc) pe care nu le putem accepta.

Autorul articolului consideră că unele verbe romînești pot fi numai perfective (de ex. *a urca, a pleca, a ajunge* etc.), ceea ce este evident un punct de vedere greșit. Aspectul unui verb (cel puțin aceasta este situația în limba rusă) nu depinde niciodată de conținutul lexical concret al verbului. Orice noțiune verbală poate fi gîndită în două planuri atît ca o acțiune (sau stare) perfectivă, cît și ca o acțiune imperfectivă. Cum verbul romînesc nu are decît un singur infinitiv (adică o singură temă), acest infinitiv unic este capabil să exprime ambele aspecte. Astfel din punct de vedere al limbii ruse *a adormi* înseamnă și заснуть (perf.) și засыпать (imperf.). Iar prezentul *adorm* nu exprimă (cum crede Gh. Ivănescu) aspectul perfectiv, ci aspectul imperfectiv, fiindcă *adorm* nu poate fi tradus decît prin засыпаю (prezentul rusesc de aspect imperfectiv). Același lucru se poate spune și despre *a pleca*, care înseamnă și уйти (perf.) și уходить (imperf.).

Spre deosebire de Actionsart, care este o categorie lexicală, aspectul verbal este o categorie gramaticală (ca și timpul, numărul, genul), care nu ține seamă de valoarea lexicală a verbului Fiecare acțiune, fie durativă, fie momentană, poate fi imaginată ca perfectivă sau ca imperfectivă (de ex.

ударить = a lovi o singură dată; ударять = a lovi de mai multe ori; поднять = a urca o singură dată; поднимать = a urca de mai multe ori.

În concluzie, țin să subliniez încă o dată că aspectul verbal în limba romînă există numai ca o categorie psihologică (mai exact are o existență semantică). Exemplele sporadice de aspect verbal marcat formal sau lexical nu probează prezența aspectului verbal Ele nu oferă un sistem gramatical perfect bazat pe sufixe, prefixe și pe alternanțe fonetice. Dar, fără să aibă o expresie morfologică specială, categoria aspectului este exprimată foarte bine cu ajutorul timpurilor. Oricît de abstractă ar fi ideea de timp în ordinea verbului, ea nu poate fi disociată de ideea de aspect (adică de ideea de durată, de limită, de spațiu, de rezultat).

De aceea, considerăm că aspectul verbal nu există și nici nu este necesar în limba romînă, fiindcă seria timpurilor romînești, care se remarcă prin aceeași suplețe și mobilitate ca și aspectul slav, oferă celui ce știe să le valorifice posibilități nelimitate.

К ВОПРОСУ О СУЩЕСТВОВАНИИ ВИДОВ В РУМЫНСКОМ ЯЗЫКЕ

Краткое содержание

Настоящая работа является попыткой раскрыть способы, как грамматические так и лексические, при помощи которых румынский язык компенсирует формальное отсутствие глагольных видов в его строе.

Способность румынского глагола выражать при помощи своих времён или другими способами глагольный вид уже отмечалась в румынских грамматиках. Если же авторы этих грамматик не останавливались более подробно на данном явлении, это объясняется тем, что они не освещали его с точки зрения таких языков как, например, русский, в которых имеются глагольные виды. Но если подойти к этому явлению с точки зрения русского языка, то легко можно убедиться в том, что любая румынская глагольная форма выражает тот или иной вид или тот или иной видовой оттенок, точно также как и любая русская глагольная форма выражает то или иное время или тот или другой временной оттенок.

Исходя из этого положения, автор подвергает исследованию несколько румынских времён с целью выявить в какой мере они способны выражать самостоятельно или при помощи контекста различные оттенки, существующие в русском языке.

В заключении, автор подчеркивает, что глагольный вид существует в румынском языке лишь как психологическая категория. Случайные примеры, формальные или лексические, напоминающие собой вид, далеко не свидетельствуют о наличии видов в этом языке, поскольку они не представляют цельной грамматической системы, основанной на суффиксах, приставках и звуковых чередованиях. Однако, не имея специального морфологического выражения, категория вида, как уже было отмечено, находит себе довольно удачное выражение в временных формах.

В румынском языке нет глагольных видов и они вовсе не являются необходимостью для этого языка. Румынские времена, отличающиеся не меньшей выразительностью, чем славянский вид, дают тому, кто познал все их оттенки, беспредельные возможности.

LE PROBLÈME DE L'ASPECT VERBAL EN ROUMAIN

Résumé

L'article essaie de relever les procédés grammaticaux, ou d'autre ordre, utilisés, par le roumain afin de compenser l'inexistence formelle, dans son système, de l'aspect verbal.

Certaines grammaires roumaines ont déjà souligné la possibilité du verbe roumain de marquer l'aspect verbal par ses formes temporelles ou par d'autres moyens. On n'a pas assez insisté sur ce phénomène, parce qu'on a négligé de prendre en considération des langues, comme le russe par exemple, qui le présentent d'une façon manifeste. On a constaté aisément, en considérant l'aspect à travers le russe, que chaque forme verbale roumaine implique une nuance de l'aspect, tout comme, dans le russe, les valeurs temporelles sont specifiées à l'aide de l'aspect.

L'auteur examine quelques paradigmes temporels roumains afin de relever la mesure dans laquelle ils sont capables d'exprimer, par eux-mêmes ou par le contexte, les nuances de l'aspect verbal russe.

La conclusion précise que, dans le roumain, l'aspect verbal n'est qu'une catégorie psychologique (pour mieux dire, son existence est purement sémantique). Les exemples assez rares d'aspect verbal marqué formellement ou par des moyens lexicaux ne prouvent pas son existence en roumain ; ils ne se constituent pas dans un système grammatical à suffixes, préfixes et alternances phonétiques. Mais, si la catégorie de l'aspect n'a pas une expression morphologique spéciale, elle est en échange clairement exprimée par les formes temporelles.

L'étude finit par l'observation que l'aspect verbal n'existe pas et il n'est même pas nécessaire en roumain. Les paradigmes temporels, qui se distinguent par la même souplesse et mobilité que l'aspect slave, offrent en ce sens des possibilités sans limites.